

ŠIAURĖS ATĖNAI

2010 m. birželio 25 d. Nr. 24 (994)

ISSN 1392-7760 Kaina 1,90 Lt

Apie kultūrinę spaudą — p. 3

A. Tarkovskio nenufilmuotas scenarijus — p. 6

Emilio Milkevičiaus poezija — p. 7

Pagarbos vertas papuošalas — p. 10

S i u i t o s

Žemė

Vaikštome
veidrodžiu
be amalgamos,
krištolu
be debesų.
Jei lelijos augtų
atvirkščiai,
jeigu rožės augtų
atvirkščiai,
jei visos tos šaknys
regėtų žvaigždes
ir mirusieji neužmerktų
savo akių,
būtume kaip gulgės.

Dvi jūros žvaigždės

Aušros
bokšte
Marija moko Venerą
megzti.
Venera parodo Marijai,
ko jina verta,
ir Marija stulbsta.

Aušros
bokšte.

Sūpuoklės

Mergaitė sūpuoklėse kyla ir krinta
iš pietų į šiaurę,
iš šiaurės į pietus.
Parabolėje
virpa raudona žvaigždė –
visų žvaigždžių apačioj.

Spalvos

Virš Paryžiaus mėnulis
tampa žibuoklių spalvos
ir gelste pagelsta
mirusiuos miestuos.

Visose legendose
spindi žalias mėnulis.
Esti mėnulis voratinklių,
esti – sudaužytų vitražų.
Viršum dykumų –
jisai kruvinas ir tamsus.

O baltasis mėnulis,
tikrasis mėnulis
tešviečia tyliose
bažnytkaimių kapinaitėse.

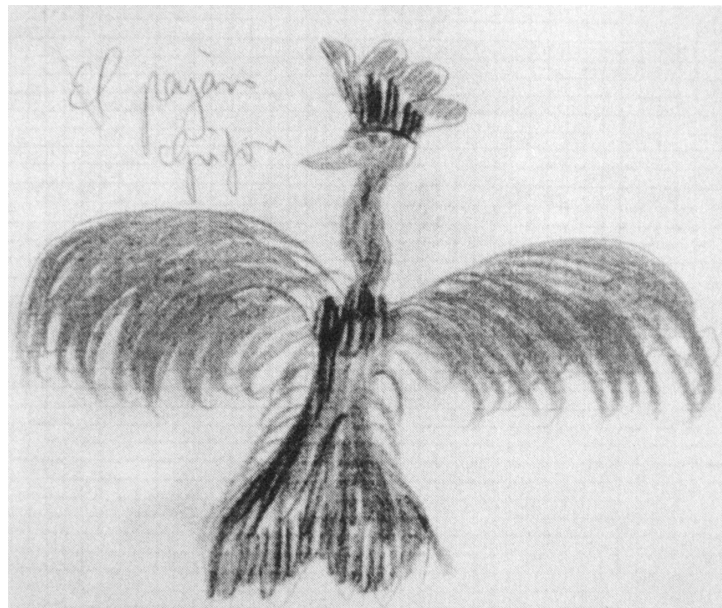
Šikšnosparnis

Šikšnosparnis,
tamsos eliksyras,
mylėte išimylėjęs tą žvaigždę,
kanda dienai į kulną.

FEDERICO GARCÍA LORCA

Kadangi dar jaunystėje (drauge su Sigitu G.) buvau atmintinai iškalęs ispanų kalbos vadovėlį, kadangi nuo to laiko galvoje liko šioks toks supratimas apie jos gramatiką ir žodyno nuotrupas, kadangi ispanų kalba man labai graži, kadangi Federico García Lorca – vienas mėgstamiausių mano poetų, nieko keisto, kad aš svajojau paskaityti jį ispaniškai. Ir štai skaitau – puikų dvikalbį (ispanų–anglų) 1000 su viršum puslapių leidimą. Kadangi paprastesnius eilėraščius suprantu ir matau, kaip jie padaryti, kadangi šalia – labai pažodiški angliški vertimai, kadangi kai kurie eilėraščiai žavėte žavi, imuosi avantiūros – verčiu Lorca į lietuvių kalbą...

Yra didžiulis Lorcos eilėraščių blokas, vadinamas „Siuitos“. Atskira knyga jis išleistas tik 1983-iaisiais, nors parašytas 1921–1923 metais. „Siuitas“ sudaro ciklai, susidedantys iš kelių ar net keliolikos eilėraščių: „Veidrodžio siuita“, „Palimpsestai“, „Vasaros valandos“, „Mugės“, „Laikrodžių miškas“ ir t. t. Šie kūriniai laikomi šiek tiek netipiškais Lorcai. Čia pateikiami eilėraščiai – iš įvairių siuitų.

Federico García Lorca. Paukštis grifas. Apie 1923

Fontanas

Priešais šaltą fontaną
medituoja Kristus,
tarp jo rankų –
sėkla.

(Išdžiūvusi
vėjo vaga.)

Priešais tyrą fontaną
Kristus ir jo siela
kovoja dėl žodžio,
kursai tebemiega.
O fontanas trykšta!

Sniegai

Laukas – be kelių,
miestas – be stogų.
Pasaulis –
begarsis ir tyras.
Ant, milžiniškas
žvaigždynų balandis.
Ko iš dangaus nesileidžia
tas amžinasis peslys?

Užutėkis

Aš noriu grįžti į vaikystę,
o iš vaikystės – į šešėlį.

Eini sykiu, lakštingala?
Eime!

Aš noriu grįžti į šešėlį,
o iš šešėlio – pas gėlę.

Eini sykiu, kvėpėjime?
Eime!

Aš noriu grįžti pas gėlę,
o nuo gėlės –
į savo širdį.

Eini sykiu, meile?
Sudie!

(Į mano apleistą širdį!)

Laikrodžių miškas

Įžengiau
į laikrodžių
mišką.

Tiksėjimų lapija,
dūžių skambesio kekės,
o po daugiaveide valanda –
švytuoklių žvaigždynai.

Mirusių valandų
juodos lelijos.
Gimusių valandų
juodos lelijos.
Vis tas pat, tas pat!
O meilės valandos auksas?

Tėra tik viena valanda.
Tik viena valanda!
Valanda šaltoji!

Pirmasis gegutės noktiurnas

Kad ir gražiaakė
naktis, bet jau žūsta.

(Tiktai gegutė
nesiliauja.)

Nendryne ima kūkčiot
neryžtingi vėjai.

(Tiktai gegutė
nesiliauja.)

Ščia? Tenai? Siela
uoslės nebeteko.

(Tiktai gegutė
nesiliauja.)

Vertė Alfonsas Andriuškevičius

Muziejai

Praėjusią vasarą vienoje akademinėje literatų stovykloje išklasiau jaudinantį Loretos Jakonytės pranešimą apie rašytojų muziejus: visi, kas bent keliuose iš jų esame lankęsi, tiksliai žinome, kad provincijoje ypač originaliai puoselėjami rašytojų kultai. Kai kadaise studijų draugams papasakojau įspūdžius iš J. Biliūno memorialinio muziejaus – kieme Juozapotos skulptūra bežadėmis akimis, viduje vaikiškas lankas su sulaužyta strėle – jie tik ironiškai manęs paklausė: „Tai ar nebuvo ten negyvų šuns ir katės muliažų?“ Nors įspūdžiai iš Anykščių vieni gražiausių, ten dirbantys žmonės pasirodė itin šviesūs, atsidavę rašytojų biografijoms (kalbu ir apie A. Vienuolio muziejų) ir viską apie juos žinantys. Vis dėlto problema opi: nėra nė ko lygintis su J. W. Goethės muziejumi Frankfurte prie Maino arba su rašytojų namais-muziejais Piteryje. Viename iš jų, nepamenu, Achmatovos ar Cvetajevos, žmonės prieš keletą metų, kai ten lankiausi, rinkdavosi kartu išgerti arbatos ir pasižiūrėti kurio nors iš gausybės tematinų filmų. Ar S. Nėries namuose-muziejuje būtų galima rasti technikos, kuria galėtume pažiūrėti bent filmuotą dokumentinę medžiagą su vieninteliais išlikusiais poetės kadrais Maskvoje? O V. Mykolaičio-Putino? Juk yra netgi M. Ivaškevičiaus *dokas*, iš kurio gali sužinoti, kokio „Requiem“ per radiją klausytasi prieš mirtį.

Muziejininkystė yra menas ir mokslas: kažkas tarp mechanikos ir metafizikos. Čia neprošal pašnekti ir apie elementariausią informacijos pateikimą – užrašų apie eksponatą šriftus. Kol nebuvo kompiuterių, mūsų provincijos universalinė būdavo teikiama tokia paslauga: proginių atvirukų užrašymas kvestionuotino manieringumo dailia rašyvu. Tai va, panaši kaligrafija šiuo metu egzistuoja ir, tarkime, Maironio literatūros muziejuje. Nesakau, kad blogai – priešingai, gal tai išreiškia šilumą adoruojamai asmenybei ir panieką globalizacijai. Vietiniai muziejai – vaikystės žanras: dėl geografinių ypatumų gyvenimo pradžioje bene išsamiausiai susipažinau su Kauno muziejais; tik persikėlus į Vilnių atvėrė duris ir kiti, galbūt mažiau vaikiški negu zoologijos ar velnių. Vis dėlto vilniškis „etnografijos“ muziejus, į kurį eidavome piešti dūminės interjerų, man liko kaip vienas mėgstamiausių. Gal dėl to, kad tai asocijavosi su tušo ir vaško kreidelių kvapais, plonomis medinėmis lentelėmis,

ant kurių prisegdavai popierių, tyla ir ramybe. Protarpiais pradundėdavo klasių ekskursijos, bet į jas žiūrėdavo kaip į žioplių kariauną, kuri neverta pieštuko atsitraukimo. Budėtojos megzdavo, skaitydavo arba oriai „budėdavo“; tarsi vaidilutės prie istorijos ugnies. Antrame aukšte prie laiptų stovėjo riterio šarvai, kuriuose kiekvieną kartą tikėdavaisi gyvo žmogaus. Panašiais taktais kvėpuoja Čiurlionis Kaune ir tiksi laikrodžiai Klaipėdoje. Laikas ten matuojamas itin girdimai ir matomai.

O štai visai neseniai užsukau į naujai atidarytą bažnytinio paveldo muziejų Šv. Mykolo bažnyčioje. Rūbininkė iškart pasiūlė valandos trukmės audiogidą, bet neėmiau, nes mažumėlę skubėjau. Žinoma, nieko ir nesupratau, tačiauėjau vien patenkinti grožio poreikio. Votai, tos miniatiūrinės kojelės, rankytės, širdys (niekur nesu pastebėjusi akių ir ausų ar smegečių), kurias iš sidabro nukaldino nežinomi meistrai, kėlė man savotišką ilgesį laikų, kai niekas dar negravuodavo ant tiltų kabinamų vestuvinių spynų, mechaniniu būdu pagamintų iš paties prasčiausio metalo. Žmogaus gyvenime visomis teisėmis dalyvavo dievai, velniai, angelai, kaukai, mūzos. Nuosekli lotyniška etimologija – muziejus yra mūzų šventovė; vadinasi, *irratio*. „O jei kas be Mūzų siųstojo šėlo ateitų prie kūrybos durų, įsitikinęs būsiąs pakankamai geras poetas vien amato dėka, tuomet šėlstančiųjų kūryba atskleis, kad blaiviai protaujantis tiek pats, tiek ir jo kūryba yra netobuli.“ (Platonas, „Faidras“)

Per „Tebūnie naktis!“ nuėjau į Medicinos fakultetą, kurio ekspozicijas irgi galima laikyti muziejinėmis. Sprendžiant iš didžiulės minios, žmonės liguistai domina mirtis; patologijos čia tik pretekstas, gamtos klaidų siaubo projekcija. Žvelgdami į baltus, žmogiško kūno jau senokai nebeprimenančius embrionus stiklo kolbose – ar fotografuodamiesi šalia tvarkingai surikiuotų kaukolių Anatomijos katedroje – jie tvarkosi su mirties baime, kuri visiems viena, objektyvi, niekaip nepaneigiama.

GIEDRĖ KAZLAUSKAITĖ

VALDAS GEDGAUDAS

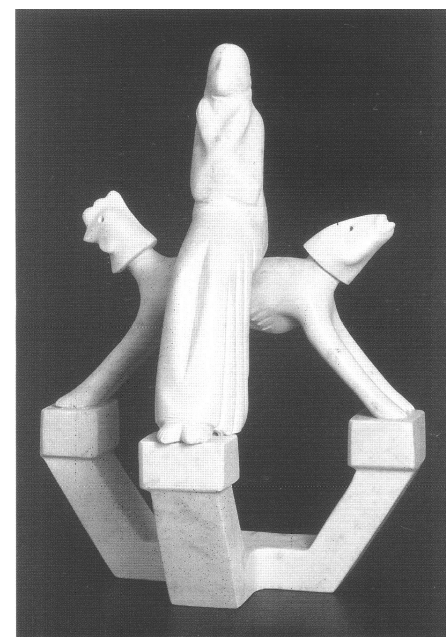
Joninės

*Kur saulė virė mėnesėlis kepė
kur du gaideliai dvi vištelės kūrė
malūnai malė juodus laiko žirnius*

*baltais sparnais šviesiausių metų naktį
kur čežant sutemoms agnių mergelių
vainikai kupolių po kaistančių bernelių kirviais*

*kur skambančiais saulėgrįžos latakais
nusruvo joninių mėnulio melsvo burė
kur lubinai rugiagėlės vėdrynai viržiai*

*žaubavo į aidžių birželių šalį
kur du pasauliai auštant susidūrė
suirti lūžti dužt ir vėl žūtbut sužvilgti*

Juozas Genevičius. Mergaitė ant aitvaro. 1998

Visi laiškai – žirafos

Labas, Kęstuti,

dabar čia slaugau visus, net lubas, ačiū dievui, kad aš vis dar mėlynakė. Jei kam sopa kokią koją ar sprandą po karo, rašykite, pabėgsiu su jumis ir būsiu jūsų moteris, jūsų moteris 23 metų berniukas. Gydysiu jus savo genialiais pirštais, aš šeimos slaugytė mušėika – mėlynėm gydau. O kaip tu, Kęstuti? Dvidešimt dvejus metus buvai poetas, eseistas, o jau beveik keturis mėnesius esi žirafa.

Prieš savaitę man prasivėrė ramovės durys, lubų skliautas – kaimynė trankė išrauta kėdės koja savo grindis, mano, miegančiosios, lubas, ir įlūžo kokie du metrai lubų, ir įkrito čia į mano gyvenimą dvi undinės su ietimis. Ir atėjo susirinkti savo grindų nuo manų, dirbo išsijuosusios ir išsižergusios. Buñueliui iš pasišlykštėjimo būtų nosį paleidę, išsikėtusios moters šlaunys, kai jos nesiliečia, jam keldavo pasišlykštėjimą. Tarpukaris tarpukojis, čia jaučiuosi panirusi į Buñuelio tarpukario orgijas, kai visi šlykštisi išskėstomis moterų kojomis.

Jau visą savaitę tvirtai savo rankose laikau visus lubų reikalus. Jau visą savaitę kaimynė šypsosi man pro lubų skliautą, o aš jai padarau reveransą. Prasivėrusios lubos labai pavojingas dalykas. Kaimynė kepa kokį anoniminį žvėrį, kad tik visi vaikščiojantys po jos kojomis paskęstų seilėse. Jos, dvi kaimynės, kalbasi viršuje, aš girdžiu, ką jos kalba, o pati rašau čia apie jas ir jos niekad neatspėtu, kad apie jas rašau.

Kol kas lubų klausimą sprendžiame taip – lubos vis dar gali kristi, todėl pro tą vietą greitai prabėgu. Turbūt taip ir bus, nes prieš dieną, kai įlūžo mano lubos, mėčiau į jas žirnius ir rėkiau: „Noriu, kad nors vienai sekunde prasivėrtų lubos“, ir prasivėrė, šįnakt trankysiu grindis sergančio draugo tabletėm, kad dingtų ir grindų paviršius. Tikiuosi, vėliau išlūš ir sienos į visas pasaulio puses.

Guliu lovoj su *baldakiliumi*, kurį paremia ruoniai, ne

Brigitte Bardot su elniu

baltaodžiai, juodaodžiai ruoniai, ir galvoju apie tai, ką parašei: „Na, tiesiog filmas su ragučiais: jie norėjo aplink tave telktis ir būriuotis, o tu pokšt ir dingai jiems akys.“ Ir jau jaučiu, kaip man ant galvos auga ragai, o man aplink lovą trypia gyvūnai, kurie irgi vis pokšt ir dingsta iš akių, iki kito karto. Mano ir gyvūnų ryšys tikras – kai man buvo šešiolikka, man įgėlė angis, į mane suleido kažką tikro, nemiriau – nė už ką! Pernelyg gerbiu gyvūnus, kad mirčiau. Tegul būna kuo daugiau gyvačių, tegul būna kuo daugiau sugeltų gyvatiškais liežuviais, vienus tai sustingdys, kitus – atgaivins. Visos gyvatės nori su manim susitikti, ir briedžiai, ir stirnos. Miegojau Austrijos vynuogynuose, pačioje lysvėje, kur nebuvo nė vieno žmogaus, bet atėjo stirna ir būtų nenuėjusi, kad ir gyvatėmis būtų liję. Briedžiai per amžius būdami giriose, miškuose nori man pasirodyti ir pasirodo. Ir žalčiai, aš juos rankomis gaudydavau, kitą kartą aš tau padovanosiu ne rankinuką ir ne suknelę, o žaltį. Aš juos patiriu, vi-

sada atsiduriu pasaulyje, kuriame daug gyvūnų, žvėrių, o aš vis tiek pamačiusi gyvūną negaliu atsistebėti – žiūrėk, ožys, ir kaip čia gimti tokiam? Bet tegul būna daugiau ožių, daugiau ruonių, daugiau gyvačių, kuo daugiau žmonių, kuriuos pamatė – ir kaip čia gimti tokiam?

Aš ne baltaodė, aš mėlynodė, mano trečiasis, sutvirtinimo, vardas Delfina, man pridėjo šventinto vandens ant kaktos, ant lūpų ir mane, mėlynodę, pakrikštijo, tada aš dar kartą išsiliejau iš žmonių ir nebesirūpinu galvojimais apie savo giminės medį, nesirūpinu giminėmis, aš ir taip žinau, iš kur esu kilusi. Vaizduotė turintis žmogus visada matys, į kokį gyvūną panašus vienas ar kitas žmogus. Mano pusseserė sugalvojo, kad jos kambario daiktai bus arba juodi, arba balti. Jos kambarielyje viskas harmoninga, ten būdama buvau tikra, kad ji kilusi iš zeburų, kurie irgi tik juodi ir balti.

Jei dar toliau rašysiu šį laišką, bus komplikuoja, padarysiu tokią maišatį, kad iškrisi iš lovos. Kai septintoje klasėje rašiau rašinėlį, įžanga buvo tokia – *jikuogu dubolarona gelutolis šalugopuko tumelę napijefaja puligupo...* o atomazga tokia – *tunikolapa raganojusis jodis gutipalinas nešadinų atigę nektinuba utipochiva...* Žinoma, kad rašinėlį turėjau skaityti visai klasei, o paklausta lietuvių kalbos mokytojos, ką aš čia parašiau, atsakiau, kad kitokios pradžios ir pabaigos parašyti nespėjau. Žaisti mėgau visada, o krapštytis niekada, tai ir nesikrapštai, pernelyg apgalvoti tekstai niekada nepatiko, kai tik per daug apgalvoju, taip ir sugriaunu visą grožį.

Jau kokią valandą rašau tau laišką ir klausau Vanessos Paradis, jau beveik ne aš čia, o Vanessa Paradis parašė. Rašydamas tu nesiklausai muzikos, o leisk tu vieną kartą gyvenime žirafas parašyti Serge'ui Gainsbourg'ui.

Alkivilė Kiliungė

Castor&Pollux. Keturių kultūros prekybcentrių tyrimas

Castor: Prieš pradėdami burnoti ant mūsiškės kultūrinės žiniasklaidos, atlikime nedidelį eksperimentą. Įlįsk į internetą ir išspausdink 40 straipsnių – po 10 iš kiekvieno lietuvių literatūrą mylinčio leidinio: „Litmenio“, „Metų“, „Nemuno“ ir „Šatėnų“. Tik be leidinio pavadinimo, be metų ir be autoriaus. Ir žiūrėk, kad parinktum visokių – ir senų, ir naujų. Ir kad būtų graži maišalynė – truputis poezijos, *šmotas* lit. kritikos, *kavalkas* esuikių ir dar velniai žino ko. Beje, nespausdink viso teksto, tik tiek, kiek telpa lape – popierių reikia tautyti...

Paskui tuos visus lapus sumaišysi ir duosi man. O aš bandysiu atspėti, kas, kada ir kuriame leidinyje tuos opusus pagimdė. Na, kas ir kada – ne taip svarbu. Svarbiausia – kur, kurios redakcijos nervus ir akis jie gadino.

Tiek pat atsitiktinių tekstų parinksiu ir aš. Galėsi prisispėlioti iki valiai.

Pabūkim suknistais rinkodarinkais, taip sakant. Užjūrietiškai – marketologais. Padėkim vargšams kultūrtrėgeriams sociologinius tyrimus atlikti, nes jie juk pinigų neturi. Kultūros žudikas Kubilius virkštelę prikirpo. Jie tyliai burba savo redakcijose it kokie virtuviniai rusų disidentai, bet per daug nepurkštąja – atkliai aria kultūros pūdymus beveik už dyką. Save vadina idealistais, nors yra idealūs vergai. Nes apie tai nę nesusimąsto. Kiekvienas įsitikinęs, kad jo laikraštukas pats geriausias pasaulyje, nepakartojamas, su niekuo nesulyginamas. Pasaulio bamba.

Imkim ir parodykim tikruosius jų veidus, kitaip tarant – tapatybę, o dar rinkodariškiau – *corporate identity*. Tik be jokio angažuotumo ir slaptų preferencijų. Viskas turi būti atlikta švariai ir anonimiškai.

Pollux: OK, bet ką daryti su naujaisiais „Nemuno“ tekstais? Internetė šis kauniečių laikraštis lavonas jau nuo praeitų metų kovo.

Castor: Ne problema. Kokius aštuonis tekstus paimekim iš jo archyvo, o kitus du „išguglinkim“ internete – juk geriausias „Nemuno“ tekstus perpublikuoja kiti portalai. Beje, siūlau dar vieną dalyką – iš tų 40 bevardžių straipsnių kiekvienas atrinkime po 10 labiausiai patikusių. Paskui pažiūrėsime, kur jie buvo išspausdinti, ir taip išrinksime sau mieliausią leidinį.

Pollux: Puiku, važiuojam!

Gerą pusvalandį girdisi klaviatūrų taukšėjimas, pelių caksėjimas ir spausdintuvo džyrinimas.

Pollux: Baigiau. Štai tau mano šūsnis, o tu duokš savo atrinktuosius. (*Keičiasi popieriais.*) Na, kas pradeda? Davaj, tu.

Castor (*skaito, krenkščia, varto akis*): Hmm... Èèè... Na, manau... Velnias, ne... Greičiausiai čia Vito Areškos kritika „Litmenyje“, datuoją kokiais 2005-aisiais.

Pollux: Ot ir ne. Tai Renata Šerelytė, „Šatėnai“, 2008-iejai... Varyk toliau.

Castor (*ima kitą lapą, trumpa pauzė*): Aha, čia greičiausiai vieno iš klaipėdiškių – kasdienybės metafizikos ieškotojų – eilivimai. Spėju, kad Rimantas Kmita, tarkim, „Nemunas“, kokie 2006-iejai...

Pollux: Ne, brolau. Čia Aidas Marčėnas, „Metai“, 2009-ųjų balandis.

Castor (*ima dar vieną lapą, ilgai į jį spokso*): Velniai žino... Kažkokia superrimta versinė filosofinė literatūrologija. Autoriaus tikrai nežinau, bet šis daiktas galėjo atsirasti „Metuose“, sakykim, pernai...

Pollux: Vėl pro šalį. Gilles'į Deleuze'ą ir Félixą Guattari čia propaguoja lietuvaitė Audronė Žukauskaitė. Šis aktas vyko „Šatėnuose“ 2006-ųjų rugsėjį.

Praslenka pusvalandis, kurio stenogramos pateikti neverta, nes pokalbis klostosi identiška.

Castor (*ima paskutinį lapą, jį glamžo*): Klausyk, mane jau visiškai užkniso. Atspėjau vos kelis autorius ir, jei neklystu, penkis leidinius. Apie datą iš viso nekalbu... Gerai, imu paskutinę nesąmonę, paskui galėsi tu kankintis... (*Išlygina popierių žiūri.*) O, žinau – čia sunkusis Kęstučio Navako barokas, eilėraščiai, aišku, spausdinti „Šatėnuose“, įtariu, kad neseniai.

Pollux: Navakas tai Navakas, tik ne „Šatėnai“, o „Litmenis“, ir ne „neseniai“, o 2003-aisiais.

Spėlionių žaidimo dalyviai pasikeičia vietomis, tačiau pokalbio stenogramos pateikti irgi neverta, nes jis klostosi beveik identiška.

Castor: Viskas, pavargau! (*Sėdasi ant sofos, įsipila alaus, geria.*) Nemaniau, kad bus taip sunku. Aišku, šiek tiek įtariu, bet kad taip... Stebėtina – skaitytojas, kai iš jo atimi autoriaus pavardę ir kultūros leidinio formata, pasimeta ir puola blaškytis. Lengvai painioja pavardes, datas, leidinių pavadinimus. Sunkiasvorio literatūros galiūno rašliavą gali nę nemirktelėjęs priskirti kokiam nors šmikiui ir atvirksčiai. (*Įsipila dar.*) Ką apie visa tai manai?

Pollux: Kol tu girtuokliavai, aš spėjau padaryti keletą lentelių. Gražiai surašiau mūsų spėlionių rezultatus. Autorius ir datas užmirškim, juk mums svarbu išsiaiškinti, kaip skaitytojas atpažįsta vieną ar kitą leidinį. Žiūrėk, kas išėjo. Štai čia tavo laimėjimai:

Castor	„Litmenis“	„Metai“	„Nemunas“	„Šatėnai“	Iš viso
Identifikavo teisingai	2	3	1	3	9
Identifikavo klaidingai	8	7	9	7	31
Iš viso	10	10	10	10	40

Pollux	„Litmenis“	„Metai“	„Nemunas“	„Šatėnai“	Iš viso
Identifikavo teisingai	3	2	2	4	11
Identifikavo klaidingai	7	8	8	6	29
Iš viso	10	10	10	10	40

O štai čia – agreguoti rodikliai, parodantys, kokia dalis mūsų spėjimų yra teisingi, procentais:

Identifikavo teisingai	„Litmenis“	„Metai“	„Nemunas“	„Šatėnai“	Vidutiniškai
Castor	20	30	10	30	22,5
Pollux	30	20	20	40	27,5
Abu, vidutiniškai	25	25	15	35	

Castor: Fantastika! Man teko studijuoti tikimybių teoriją, todėl galiu atsakingai pareikšti: mes abu pasirodėme kaip paskutiniai *ablauchai*, nę karto nevertę šių leidinių! Pasakyti, kad tam tikras straipsnis „tinka“ tik vienam iš keturių leidinių, beviltiška. Tas pats būtų laikant rankoje apelsiną atspėti, kuriame prekybcentryje jis pirkas – „Iki“, „Maximoje“, „Norfoje“ ar „Rimi“.

Juk ketvirtį teisingų atsakymų garantuoja standartinė tikimybių teorija – 25 % teisingų atsakymų surinktų net tas, kuris 40 kartų pakartotų to paties leidinio pavadinimą! O mes juk esame nuolatiniai skaitytojai, turintys net 10 metų stažą!..

Pollux: Vadinasi, šių leidinių pagal turinį identifikuoti neįmanoma. Tas pats straipsnis gali pasirodyti bet kuriame iš 4 leidinių, ir jis ten kuo puikiausiai pritaps. Šis tyrimėlis, nors ir nedidelis, kvestionuoja mitą, kad visi šie leidiniai turi vienokią ar kitokią savo turinio specifiką. Kalbant paprasčiau, visi jie rašo beveik apie tą patį ir publikuoja beveik tų pačių autorių straipsnius. Jokio savitumo!

Castor: Tačiau tam tikrą įvaizdį jie juk turi. „Litmenis“ ir „Metai“ laikomi konservatyviais leidiniais, o „Šatėnai“ yra užsidėję novatoriško laikraščio kaukę. „Metai“ išsiskiria akademiškumu, o „Nemunas“ – provincialumu. Na, ir taip toliau...

Pollux: Vienoje šlykščioje reklamoje meluojama, kad įvaizdis dar ne viskas. Deja, yra priešingai, todėl mūsų tyrimas yra niekinis, nes jis nieko nepakeis. Įspūdį skaitytojais sudaro dažniausiai iš vienos ar kelių juos sužadinusių publikacijų ir jį išlaiko gana ilgai. Štai, tarkim, prieš 7–8 metus „Šatėnai“ įdėjo Makso Kempinkio pieštus falus – ir taip nusipelnė „novatorių“ titulo. „Nemunas“ retkarčiais publikuoja kokią nors beviltišką senieną, atrodo, parašytą „Paskenduolės“ laikais. „Metai“ kartkartėmis bando užmušti skaitytoją visiškai nepaskaitoma akademinė ekvilibristika. O štai naujaisiam „Litmenio“ numeryje skelbiamas Algirdo Patacko opusas „Atsargiai – GENDER! arba trumpa Europos vėžio istorija“, manau, leidiniui keleriems metams užlipins homofobiško, patriarhališko ir ultrakonservatyvaus laikraščio etiketę.

Taigi įvaizdis su turiniu labai menkai tesisieja, nes yra kuriamas visai kitomis priemonėmis – dažniausiai keliomis skandalingomis publikacijomis.

Castor: Na, ir kokią galėtume daryti išvadą?

Pollux: Pagal įvaizdį šie leidiniai lyg ir keturi, o pagal turinį – vienas.

Castor: Siūlai juos sujungti?

Pollux: Ginkdie, anaipol. Juk tada nukentėtų mūsų – vartotojų – taip šlovinama „pasirinkimo teisė“. Mes geriau mirsime, bet nenusileisime taip žemai, kad vaikščiotume į vieną prekybcentrį, nors ir žinome, kad tas pats šūdas visuose keturiuose. Pasirinkimo teisė, kai nėra jokio pasirinkimo, – štai mūsų epochos idealas.

Castor: OK, vis dėlto pažiūrėkime, kaip atrodytų mums idealus kultūros leidinys.

Pollux: Aha, pagaminau tokią lentelę. Joje surašyti straipsniai, kuriuos mes pasirinkome kaip geriausias. Labai svarbu, kad rinkdamiesi nežinojome, kuriame leidinyje jie buvo spausdinti. Taip jie galėjo atsikratyti prakeikto įvaizdžio naštos.

Labiausiai patiko	„Litmenis“	„Metai“	„Nemunas“	„Šatėnai“	Iš viso
Castor	2	3	1	4	10
Pollux	3	4	0	3	10
Iš viso	5	7	1	7	

Castor: Che, užtat sužinojome dabar. Pavyzdžiui, paaiškėjo, kad tu esi „Metų“ gerbėjas, baisiai nemėgstantis „Nemuno“, o aš, pasirodo, esu tikras „šatėnietis“, nors jų neskaičiau jau gal metus.

Pollux: Taip, etikečių (šiuo atveju – laikraščių pavadinimų) atsisakymas daro stebuklus. Man atrodė, kad nekenčiu „Metų“ dėl jų nepajudinamos formos ir statiško turinio, paveldėto dar iš sovietmečio, o dabar akivaizdu, kad aš mielai juos skaityčiau...

Castor: Įdomus faktas: jei mes būtume vieninteliai skaitytojai – „Nemuną“ reiktų uždaryti *kibenifeni*. Ir tai yra ne arogantiška vilniečių panieka *kavianskai* kultūrai, o objektyvus pastebėjimas – mes tiesiog neskaitytume tokio laikraščio, kad ir kaip jis vadintųsi ir kur būtų leidžiamas.

Pollux: Kokia būtų galutinė išvada?

Castor: Labai sveika nuplėšti kultūrinės spaudos sakralumo aureolės likučius ir pažvelgti į populiariausius mūsų literatūros leidinius – „Litmenį“, „Metus“, „Nemuną“ ir „Šatėnus“ – kaip į paprasčiausius kultūros prekių prekybcentrius – „Iki“, „Maximą“, „Norfą“ ar „Rimi“. Tada nukristų daug klaidinančių elitizmo kaukių, sudužtų daug kreivų kultūros mesianizmo veidrodžių. Toks metas, kada apie kultūrą kalbėsime kaip apie ledinuką už 0,99 Lt, ateis netrukus. Tada bus galima rengti antivartotojiškas „Nepirk nieko“ dienas (savaites, metus) ir radikaliai keisti šiuolaikinės kultūros paskirtį bei misiją.

Štai čia – mano:

Chevsūrų kalnuose

Pirmą kartą man atvykus į Chevsūriją, Šota Arabulis parodė gimtąjį kaimą, kuriame prabėgo jo vaikystė. Nuostabūs Čirdilis išsikūręs visai netoli Koršos, kurioje jis dabar gyvena, – kiek aukščiau ant kalno šlaito, virš gilaus slėnio. Dabar kaimas nebegyvenamas. Akmenuotas, vietomis paplautas kelias vingiuoja aukštyn pro ganyklas ir pakelės šaltinius. O jie Chevsūrijoje visuomet įrengiami taip, kad padėtų atminti tose vietose žuvusius ar kitaip Anapus išėjusius žmones. Nuolat tekanti srovėlė ir puodelis vandeniui pasisemti skirti keleiviui atsigauti. Atsigaivini, parymai ir daug ką prisiminti. Dažnai prie šaltinių iškalti šitaip pagerbiamų žmonių atvaizdai, gimimo ir mirties metai bei trumpas gyvenimo aprašymas.

Čirdilyje dar stūkso nemažai namų, tiksliau, jų liekanų. Dauguma apleisti, užmiršti, neprižiūrimi, tarsi niekam nereikalingi. Nors dar turi pakrypusius stogus, linguojančias įstiklintas terasas ir gražias akmenines sienas... Chevsūrijoje įprasta viską statyti iš akmenų: gražiai, be jokio skiedinio ir cemento dedant vieną prie kito. Todėl ir stovi šimtmečius namai, net ir palikti, negyvenami. Elektros srovė nebetiekama, praėjusius laikus primena tik kai kur karantys laidai.

Šota ir jo brolis gyvena apačioje, slėnyje, prie kelio pastatytuose namuose, o kitas jo brolis miestan laimės ieškoti iškeliavo. Kadai Čirdilyje stovėjusi gynybinė bokštą broliai išsirdė, kad galėtų pasistatyti naujus namus.

Šiame kaime, kaip jau anąkart rašiau („Š. A.“, V.21), yra šventvietė, kurią esant įmanoma nustatyti tik iš neįtikėtinai didžiulių medžių viršūnių. Nuo seno griežtai laikomasi draudimų – šventvietės teritorijoje augančių medžių negalima nei kirsti, nei genėti, nei nuvirtusių sausulių malkoms pasiimti. Tiesiog šventa vieta, žmonėms joje ūkiškai tvarkytis nedera. Miniatiūrinė senovinė giria su išsiraičiusiais ir aukštyn besistiebiančiais galingais bukais, klevais ir net rietmedžiais.

Šota sakė, kad Chevsūrijoje nuo seno gyveno laisvi žmonės, turėję visko, ko jiems galėjo prireikti. Kiekvienas kaimas turėjo savo laukus, ganyklas, malūną, miškus, žirgus ir gyvulių bandas. Aukščiau jų buvo tik karalius ir Die-

Chevsūrija. Kalnai virš Roškos

vas. Iš esmės kiekvienas kaimas buvo ir iki šiol išliko kaip vienos arba kelių šeimų tėvonija. Čirdilis yra Arabulių šeimos kaimas, o, pavyzdžiui, Ardotis – Zviadaurių šeimos kaimas.

Kiekvienas kaimas turėjo (ir dabar turi) savo šventvietę ir šventiką, kurį gal tiksliau reikėtų vadinti orakulu ar žyniu. Kaip jis išrenkamas ar pasirenkamas, dar nesužinojau, nepavyko ir išsiaiškinti, kas jis. Kai Šotos paklausiau, jis pasakė: ne, ne, tai ne aš... Aišku tik kad šventikas yra iš to paties kaimo ir šeimos rato. Jis tarsi ryšys – balsas tarp šventietės ir bendruomenės. Šventietės norus jis perduoda žmonėms. Pavyzdžiui, Šotos tėvų ir senelių namas du kartus buvo perkeliamas vis į kitą vietą, po kokius dvidešimt metrų į šoną, nes šventietė nenorėjo, kad taip arti jos gyventų žmonės. Kai Šotai buvo septyneri, tie namai sudegė. Jo senelis, bandydamas išgelbėti šeimos relikvijas ir išnešti sunkų sidabru puoštą balną, žuvo liepsnose.

Apie šventvietę Šota visuomet kalba lėtai ir paslaptinai, vis kažką nutylėdamas, tik vienu sakiniu atsakydamas į klausimą. Iš kitų chevsūrų apie šventvietes išgirsi tik tai, kad jos yra ir kad ten atliekamos apeigos. Taškas. Daugiau apie tai nebekalbama arba šneka natūraliai pasisuka kita linkme... Praėjusiais metais filmuojant ir Šotai uždavinėjant klausimus apie laisvę, laimę ir meilę, kalbėdamas prieš kamerą, jis vos vos šį tą daugiau prasitarė. Bet kai aš, nors ir nujausdamas atsakymą, pasiūliau padaryti keletą kadrų šventvietėje, jis atsakė: „Ne, ten negalima.“

Anksčiau visa šventietės teritorija buvo apjuosta iš akmenų sukrauta tvora. Dabar dažnai jau ir tvorų nelikę, bet kiekvienas chevsūras žino, kur prasideda jos teritorija (moterims ten iš viso negalima įžengti).

Per šventes, kai šventvietėje vyksta ritualinės apeigos, moterys sėdi priešais ant kalnelio, iš tolo stebi, kas vyksta, ir laukia. O vyrai... O vyrai senoviniuose didžiuliuose kalinėto vario katiluose kaip ritualinį gėrimą verda alų ir pjauna avinėlį. Tarsi biblijiniais laikais – iki pirmosios Saliamono šventyklos pastatymo.

Šventietės vadinamos krikščioniškais vardais, tačiau kas žino, iš kur atsirado jose atliekamos apeigos? Kartais vietinis senolis sušoka

maginį šokį, pakeliama vėliava, atnašaujama auka – ritualo dalyviai džiūgauja tarsi iš naujo atradami ryšį su protėviais ir dangaus skliautu. Kaimo kapinaitės dažniausiai išsikūrusios šventvietėje.

Kas būdingiausia mano regėtoms chevsūrų šventvietėms? Pirmiausia į akis krenta varpas – didelis, tikras ir skambantis. Pasakiškai, stebuklingai atrodantis šimtmetėje girioje – kabantis akmeniniame bokšte. Nežinau, kaip ir pavadinti kitą esminį elementą – akmeninis bokštas, stupa, aukuras ar altorius? Jis dažniausiai apie pusantro metro aukščio, kvadratinės formos su ertme viduje, aukštyn smailėjantis ir su akmeniu viršuje. Kartais tokių akmeninių bokštų šventvietėse stūkso ne vienas, neretai jie yra paprasti, sudėti iš jau apsamanojusių akmenų, nors būna, kad jame atsiveria altorius su sunkiai nusakomais puošybos elementais, varpelių girliandomis, taurėmis ir elnių ragais. Daro įspūdį ir akmeninis namas žemu stogu, kuriame uždegamos žvakelės ir vyksta apeigos.

Marina ir Šota Arabuliai

Kiekviena šventvietė savaip unikali ir savita. Kai kur būna išlikęs tik vienas akmeninis bokštas, kitur jų – gausybė, kai kur stovi ne vienas pastatas, o kitur belikusios tik akmenų krūvos. Visa chevsūrų žemė tarsi ženklinama tokių bokštų. Snorio slėniu leidžiantis nuo Džutos toks bokštėlis žymi Chevsūrijos ribą, už jo prasideda svetimos žemės.

Šįkart keliauju į šiaurinę Didžiojo Kaukazo kalnagūbrių pusę, kur stovi neapsakomų bokštų ir namų miestas Šatilis ir neprieinama Muco tvirtovė. Vienintelė bažnyčia Chevsūrijoje, manoma, pastatyta karalienės Tamaros laikais, irgi iškilo ten – minėtame Ardočio kaime.

Į chevsūrų gyvenimą žvelgiant neatidžiai galima ir nieko nepamatyti. Įsigilinus ryškiant Delfų orakulo tradicijos tęstinumas XXI a. civilizacijoje.

MARIUS ABRAMAVIČIUS

Autoriaus nuotraukos

Čirdilio šventietės fragmentas

Tai, kad mūsų amžius yra kruvinas, nėra anomalija.

Tiek ultramodernūs kraujo testai, tiek ikimodernūs mitai apie vampyrus byloja tą patį, ką apie realybę mums kalba krikščioniški raštai: gyvybė glūdi kraujyje. Vos išsilaipinę iš laivo naujoje kūrinyje, patriarchas Nojus liepia nevalgyti gyvūnų kraujo, kraujo, kuris esąs „mėsos gyvybė“ (Pr 9, 4).

Tai, kaip rimtai į kraują žiūri Jahvė, perteikiama Mozės įstatyme, kuriame Dievas izraelitams perspėja nevalgyti kraujo. Jis pasako jiems, kad kraujas yra gyvūno „gyvybė“, todėl turi būti laikomas šventu, ir kad su krauju dera elgtis pagarbiai, nes jis yra permaldavimo priemonė (Kun 17, 10–16). Šis draudimas nėra tiesiog izraelitų apeigų „šešėlis“. Jeruzalės susirinkimo nurodyme jis pakartojamas iš pagonių kilusiems tikintiesiems kaip viena „būtinų“ (drauge su susilaikymu nuo ištvirkavimo) krikščioniškų praktikų (Apd 15, 28–29).

Kraujas Šventajame Rašte siejamas su moralumu, su priklausymu nuo gyvybės teikiančio Jahvės. Po nuopuolio teisusis Abelis prie Dievo artinasi ne per žemės derliaus atnašą – žmogaus pašaukimo dirbti žemę padarini, – bet per kruvinos mėsos auką, pripažinimą, kad viskas nėra taip, kaip turėjo būti (Pr 4, 1–7).

Kai Abelis buvo nužudytas savo brolio, buvo pasakyta, kad jo kraujas šaukia iš pačios žemės (Pr 4, 10). Kai Izraelio Vieš-

RUSSELL D. MOORE

Kodėl kraujas sukrečia

pats norėjo priminti faraonui, kad šis esąs žmogus, o ne dievas, faraonui gyvybę teikiančią Nilo upę. Jis pavertė krauju (Iš 7, 17–25).

Apaštalas Jonas regi tokių patį nuosprendį ištinkant save garbinančią žmoniją, pasirinkusią mėgautis nepriklausomybe nuo Dievo. Jiems gyvybiškai reikalingas vanduo jų akivaizdoje virto krauju (Apr 8, 8).

Be to, Naujasis Testamentas tvirtina, kad dėl išikūnijimo Jėzus turi ne vien tik tokių patį kūną kaip ir mes. Su savo broliais Jis dalijasi „kūnu ir krauju“, pačia žmogiškosios prigimties esme (Hbr 2, 14–15). Tai nereiškia, kad Jėzus tiesiog yra turėjęs tokių patį kraują; Jis jį tebeturi.

Jėzus kraujas Naujajame Testamente nuolat minimas priminti būtent tai, apie ką mums užsimena siaubo filmai, šviečiamieji filmai apie AIDS ir darvinistiniai dokumentiniai filmai apie gamtą: kad gyvybė skendi kraujyje. Senajame Testamente srūva upės gyvulių krauju, stūkso nuleistu krauju skerdienos kalnai.

Tačiau tai ne šiaip skerdynės; visi šie vaizdai nurodo didžiausią auką – ypatingą Velykų Avinėlį, kuris į dangiškas

vietas ižengs ne su ožiu ar veršiu krauju, bet su savuoju krauju (Hbr 9, 12). Kristaus užtarimas ir Jo Bažnyčios gyvybė nėra tiesiog doktrinų rinkinys ar etinis priesakas. Visa tai paremta krauju.

Kartais krikščionims atrodo, kad Jono evangelijos 6 skyriaus teksto derėtų vengti dėl jo prieštaringo kategoriškumo. Evangelikai nenori pasirodyti „pernelg katalikiški“, o Romos katalikai nenori išivelti į dar vieną diskusiją, ar kūno valgymas ir kraujo gėrimas byloja apie Mišias, ar apie tikėjimą Kristumi. Tai svarbus klausimas, būtent toks, dėl kurio vieni su kitais ir toliau turėtume rimtai diskutuoti.

Tačiau nepamirškime, koks sukrečiantis Jėzus kreipimasis į minias prie Galilėjos. „Jei nevalgysite Žmogaus Sūnaus kūno ir negersite jo kraujo, neturėsite savyje gyvybės!“ – kalba Jėzus (Jn 6, 53) ne šiaip kokiam publikai, o žmonėms, kurie nuo vaikystės buvo mokomi nevalgyti netgi mėsos su krauju.

Jėzus mus piktina mūsų pačių krauju – primindamas mums, kad tai, kas teka mūsų gyslomis, vieną dieną atšals, ir sakydamas mums, kad, norėdami gyventi, privalome susijungti su kito gyvybės krauju – krauju, kuris pralietas už tokius maištininkus, kokie esame mes.

„The Christian Post“, 2010.IV.2
Vertė Kęstutis Pulokas

EMILIS MILKEVIČIUS

Žydintis medis

*tai žydintis medis išauga jai
iš širdies tai žydintis medis išauga jam
iš širdies tai žydinčio medžio
kvepėjimas muša į veidą
ir jos burnoje prasimuša
šypsena ir jo burnoje prasimuša
šypsena*

*jie geria jie geria jie geria
žydintį medį medį
kvepiantį naktį naktį
jie miega*

•
*šliaužti su ja pilvu
tirtėti su ja tai reiškia*

*pridėti prie pilvo arbūzą
pjaustyti*

*aš noriu suvalgyti
arbūzą dajaną arbus*

man smalsu

*Labai atsiprašau, bet septynmyliai batai nori būti
susikelti ant stalo. Fotelio Balne
aš taip labai miegočiau,
kad lengvai lyg verdančiu aliejum
ar trūktelėtas už virvutės šoktelėčiau į Devintą
Dangų, noriu.*

*Labai atsiprašau, bet aš ražysiuos.
Ir užsikimšęs kairę šnervę išnirpščiau šaukštelį cukraus,
ačiū bačiū.*

šventieji iš litanijos užtars mane katutėm.

Karavanas eina

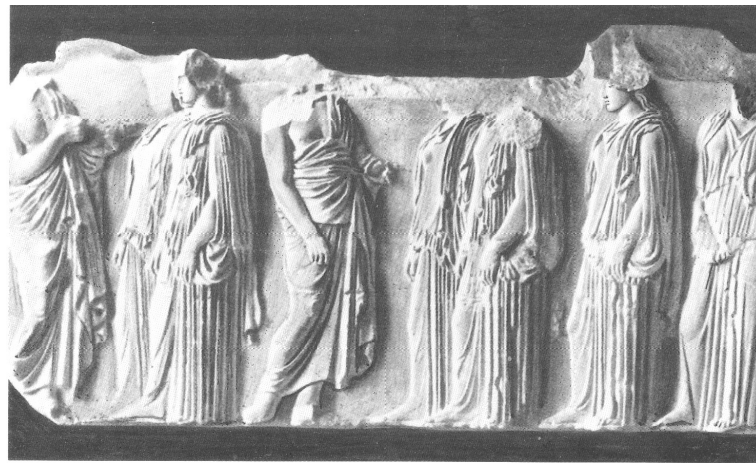
*Aš kartą išraičiau klaustuką ir šauktuką vietoj parašo.
Man kraujas iš ausų, ir kažkokia žuvis mane baksnoja
snukučiu.*

*O, rodos, šnekučiavomės, ir adata dar eina per plokštelę,
arbatinukas gieda apie cukrų mylimosios akyse;
tu perkremti alyvuogę ir padedi į lėkštę Pagaliuką;
tuo pačiu metu*

*kažkas mus šaltakraujiškai nurašo nuo afišų,
ir tai nebejuokinga. Nes klaustukas nepaliaujamai didėja,
kol dingsta suvisai.*

Sukioju plokštelę atgal:

Aš nerimauju danguje su debesiais baisiais.

Totalinis Neofolkas

*Kažkas dar prieš mus užminavo knygas paveikslėliais.
Kai, pavyzdžiui, atverčiam proskyną leidžiantis saulei,
tai velnias gyvena medienoj ir pats prisivilpauja kirvi,
o sieliai ilgai ir laimingai linguoja
į lentpjūvę,
kurios šeimininkas neturi ramybės ir viskas;
prie lovos naktim jam prieina baisių buratinų;
jie šoka ir greitai kalena medinėm katutėm
(žmona išsikraustė miegoti į gretimą kambarį);*

*moralas: stambus kapitalas neatneša laimės;
į lentpjūvės patalpas, sako, išimetė aitvaras:
priėjęs iš nugaros, ima ir pastumia žmogų
žemyn į stakles. O konvejerį būtų reikėję
stabdyti tada, kai dar niekam nebuvo smagu.
Tos lentos išeina į miestą, tas velnias išsineša
stiklinę pipetę iš stiklo pūtikų dirbtuvės
(jinai gretima), kad galėtų prilašinti meistriui į ausį
nuodų. Jis svajoja ir rytą pabunda žvalus,
žinodamas, kaip
pakartot Stradivarijaus smuiką*

*ir juodąjį strazdą, bet aš primiršau tą istoriją,
atrodo, kad strazdas baisus, nes išmoko pamėgdžiot balsus,
atskridęs palesti krituolių, jis suokia išeiti į sodą,
bet jeigu įjunksi klausytis, neteksi varžtelio
ar kito, kaip kartą nutiko ir medkirčio moteriai:
teisme ji visai nesigynė nugulusi kūdikį,
tik prašė suprast, kaip siaubingai bijojusi nekrikšto,
ir svaiciojo mačiusi žydą, kai nuodijo šulinį.
Kirtėjai pasiima fakelus; nieko nebijo;*

*pro girią pamato švieselę iš kito bažnytkaimio,
kur vaistinę laiko toks senas,
pageltęs žydelis,
bet lapė išbėga ant tako ir žiūri į žmones akim,
panašiom į žmogaus, ir minia
išsivaikšto,
ir keletui puslapių stoja mįslingas vidurnaktis.*

*O lapė išsipeša ilgą kaštoninį plauką
ir virsta į žydo anūkę,
pareina pėsčiom mintinai deklamuodama Heinę.
Laiške po savaitės tarp kitko rašys:
vietovės ištis išbrauna į protą ir širdį –
kai čia atsidūriau, aš daug ir keistai sapnavau.
Bet tęsia diskusiją temom, kurios aktualios:
ar verta prie knygų praleisti atostogų laiką,
ar buvo Homeras ar du, ir ar vokiečių dėdės
supranta, kad žmonės apsimeta perskaitę knygą,
kad, sako, viduramžiai greitai pramoko rimuoti,
ir jeigu ne srutos, ar miestai jau buvo panašūs į mūsų,
ir tai, ar gali pasikliauti ir kiek pasikliauti
viltim, kad tave po mirties apkabins Abeliaras.*

Girdėti

*suklūsta labai atsargūs
mėgina kvėpuoti
tavo
balsą kvėpavimą patys
ima šiek tiek švytėti*

*matai aš pasidaviau šviesai
ir aš ir dabar jinai
yra mano naro varpas
ir prie jos prie manęs
glaudžiasi vapančios burnos
ir akys*

•
*auksinis samsonas išneša burną
metai priklauso auksiniam saturnui
kartą atsikimšau ausis girdžiu
barška per pubertetą ir greit didėja
branduolinė grėsmė radiacija
kokainas verkiant*

*šaukšto medaus į deguto
statinę į parako puodą molotovo stiklinę
kad sprogtų sergančiam tyliai ant šilto
pieno plėvė bet niekam
nereikia nė šnipšt su meile
rusijoje ant sniego
lauko*

*baudžiauninkas atsistoja girdi
danguj šurmuliuoja tranko
durim su skersvėjais
vaikšto*

*pirmasis pasaulinis karas
išneškit daiktus*

*ir keturios apreiškimo lapės
pasirodo su degančiom pakulom iš
teisėjų knygos*

*ir gaublį nulaižo kometų
uodegos*

*ir spuogutas nušašęs vaikas
padega šiukšlių dėžę
ir bėga*

Pagrindinis herojus

*Sugrįžo neva praradęs visus draugus,
prisigretino ne iš karto. Aišku, ne jis.
Kažkoks prašalaitis, visai nežymus žmogus.
Nunuodijo šunį.*

*Bet įtempė lanką kaip reikiant
ir zimbino ant visos Itakės.*

*Senatvėje buvo aklas kaip kormis
ir jai ant saulutės padėdavo galvą į skreitą,
ir tada užsivesdavo: apie Kirke, Charibde,
lotofagus ir dramblio kaulo vartus
į tamsiąją Hado valstybę, neva ir ten
jau yra pabuvojęs.*

Senieji karpiniai

Domėdamiesi interjeru, gražindami buitį dairomės į įvairių tautų tradicijas. Kaip savo namus dar ne tokiais senais laikais puošė lietuviai? Sodybos apaugusios medžiais ir sodais, įvairiausiomis tvorelėmis aptverti gėlių darželiai, ažūriniais ornamentais papuoštos, gėlėmis išpieštos langinės, ornamentuotos klėčių tvorelės, ant stogo kraigo „užšokę“ žirgeliai, prie namo stovi kryžius ar koplytėlė, o viduje – nepaprasto puošnumo lovatiesėmis uždengtos plačios lovos, gėlėtos įvairiaspalvės kraičio skrynios, garbiosios krikštasuolės, ant sienų šventųjų paveikslai... Nuo tam tikro laikotarpio – popieriaus karpiniai, kuriais būdavo papuošiamos lentynėlės, krikštasuolės, šventųjų paveikslai, iškarpos užuolaidos ir pan.

Antano Daniliausko ir jo šeimos iš pateikėjų surinkta medžiaga apie karpinius ir karpymą saugoma Lietuvos istorijos instituto archyve. Be lietuvių liaudies karpinių, ten sukaupti iš senųjų Vilniaus rankraščių perpiešti patys seniausi Lietuvos karpiniai-antspaudai (XVI–XIX a.). Karpiniai-antspaudai buvo naudojami raštams patvirtinti. Anksčiausieji yra geometrinių formų, primenantys karinę simboliką, ginamąją tvirtovės sieną su šaudymo angomis, strėlės antgalį ar vėliavą. Kai kurie iš jų labai paprasti. XVIII a. karpiniai jau kitokie – labai įmantrūs, barokiniai.

Senųjų lietuvių liaudies karpinių (dauguma – rekonstrukcijos) kolekcija saugoma Lietuvos nacionaliniame muziejuje. Jos pagrindą sudaro lietuvių liaudies karpiniai, Daniliauskų šeimos surinkti ekspedicijose, kurias jie rengė nuo 1964 iki 1987 m. Karpiniai sukaupti iš visos Lietuvos, mažiau iš Žemaitijos. Patys seniausi lietuvių liaudies karpiniai (XIX a.) tėra išlikę nuotraukose.

Išsamiausiai Lietuvos karpiniais domėjosi A. Daniliauskas. Jo duomenimis, karpymas buvo (ir yra) paplitęs visoje Europoje. Lietuvoje karpymas žinomas nuo XVI a. Tai senieji antspaudai, kuriuos, manoma, karpė valdžios įstaigų, dvarų, vienuolynų raštininkai. XIX a. pirmojoje pusėje karpiniai pasirodė lietuvių liaudies buityje ir tapo įprastiniu reiškiniu. A. Daniliausko teigimu, atsižvelgiant į lietuvių tradicinių karpinių, gyvavusių XIX a. pabaigoje, funkcinę paskirtį, galima teigti, kad susiduriame su reiškiniu, gyvavusių XVI–XIX a. daugiataučiuose Lietuvos miestuose, rustikalizacija. Sąsają su lenkų karpiniais nėra. Lietuvių liaudies karpiniai saviti etnografiniu ir meniniu požiūriu, jų raštai giminingi kitų liaudies meno šakų puošybai.

Daugumos pateikėjų liudijimai apie karpymą ir karpinius panašūs, nors kartais pasitaiko netikėtų pastebėjimų ar neatitikimų. Karpyma visoje Lietuvoje. Skyrėsi tik niuansai. Pavyzdžiui, užuolaidų forma (stačiakampės, trikampės), popierius (spalvotas arba tik baltas, labai plonas). Daugelis pateikėjų nurodė karpę iš „biednystės“, norėdami papuošti gryčią. Baltas popierius sudarydavo švaros įspūdį. Karpinius keisdavo keletą kartų per metus, per šventes (Kalėdas, Velykas, vestuves, krikštynas). Merginos jais papuošdavo trobą per vakarones. Karpymas išsilaiškė nuo XIX a. iki maždaug XX a. šeštojo dešimtmečio, vėliau karpinius išstūmė tiulis, ir šis užsiėmimas „tapo nebemadingas“. Per Naujuosius metus buvo karpomos snaigės mokyklų salėms papuošti. Pateikėjai užsiminė, kad karpinti išmokdavo vieni iš kitų, o kartais būdavo mokomi ir mokykloje.

Buvo karpomos užuolaidos: stačiakampės, kabinamos lango viršuje, trikampės, dantytais galais, kartais imituotos miestietiškos, ilgos perrištos užuolaidos – „povo uodegos“. Karpinti užtiesalėliai, lentynų pagražinimai, karpiniai šventųjų paveikslams papuošti, paveikslų rėmai, kuriuos dar apkaišydavo spalvotomis gėlėmis. Kai kurie pateikėjai užsiminė,

Karpinių užuolaidėlė Mėsinių g. Vilniuje. 2010. Autorės nuotrauka

kad „kokardos“, gėlytės buvo daromos iš gofruoto popieriaus. Karpiniais dekoruoti ir karstai. Iš jų daryti lempų gaubtai (dvejojų formų – smailėjantys ir suapvalintais galais, kartais jie buvo puošiami žemyn nukarusiais kutais), servetėlės po vazonais, dirbiniai krosnies „gervelkei“, laikrodžių, vaistų lentynoms, etažerėms papuošti. Karpinti „balionai“, kurių vidun dėdavo spalvoto popieriaus. Tokius „balionus“ kabindavo kambario kampuose po vieną ar po du. Buvo iškarpmi ir visai buitinėms reikmėms skirti dalykai – servetėlės tortams padėti arba užuolaidėlės švenčių dienomis viršutinėms duonkepio briaunoms papuošti. Kartais iš popieriaus iškarpydavo paukščiukus ir pakabindavo palubėje.

Raštai daugiausia būdavo geometriniai (žvaigždutės, kryputės), tačiau pateikėjai minėjo, kad karpydavo ir augalinius (įvairias gėles, dažniausiai tulpes), ir gyvulinius (pavyzdžiui, paukščius, briedžius). Vienas pateikėjas prisiminė karpdavęs gyvates, kitas – ir kalakutus. „Raštas vaizduodavo balandžius, suglaudusius snapelius, katinus, stovinčius vienas priešais kitą, gėles, pavyzdžiui, rožes.“

Pirminė pavyzdžių kilmė pasakotojams nežinoma (suvestinis aprašas; Prienu r., Aleliūnai, Trakų r., Aukštadvaris, užrašė A. Daniliauskas, 1967). Pasitaikydavo karpinių ir politinė tematika. Užsimenama, kad „iškirpdavo herbą Smetonos laikais“ (Jurgis Žiliūkas, Zarasų r., Nariūnų k.).

Pateikėjai nurodė, kad daugiausia karpydavo moterys, merginos, mergaitės. Tai darydavo paprastomis žirkklėmis, dažniausiai iš atminties, raštų stengdavosi nekurti, kurdavo vis naujus. Kiti pateikėjai teigė, kad patyrusios karpintojos jau žinodavo, ką iškirps, arba pjaustydavo peiliuku, toks karpinis buvo labiau vertinamas, nes reikėdavo mokėti piešti. Dažniau pjaustydavo vyrai. Karpiniai atstodavo žaislus: iš popieriaus iškarpydavo arkliukus, paukščiukus. Vaikams jie labai patikdavo. „Motina iškirpdavo iš juodo popieriaus „velniukas“ ir, paklijuotus ant balto, pakabindavo į pakrosnį, o paskui gąsdindavo vaikus: ateis naktį tas velniukas, jei anie blogai elgsis“ (Abromavičius, Telšiai, užrašė A. Daniliauskas, 1970).

Popierių kai kur naudodavo tik baltą, kitur ir spalvotą: raudoną, rausvą, žalią, mėlyną. Spalvotą arba tamsų popierių naudodavo ir kaip foną. Kartais karpinius pri-lipdydavo ant popieriaus, kartais bronziniais dažais „išzaltuodavo“. Pasakojimuose atsispindi ir ekonominė to meto kaimiečių padėtis – vieniems popierius atrodė pigus, o kiti pasakojo, kad vargingieji karpydavo iš laikraščių. Miestuose karpinių pasitaikydavo retai. Jų būdavo galima įsigyti ir

turguje, kai kurios gabesnės moterys karpydavo ir pardavdavo kitoms kaimietėms.

Užfiksuota, kad Kalvarijos miestelyje XX a. pradžioje prekybininkai popierių karpantiems valstiečiams duodavo „magaryčių“. Galbūt karpymas po kaimą pasklido iš turtingesnių žmonių: „Tada ji piemenavo „pas gaspadorius“, pamatė, kad karmo šeimininkė bei jos dukterė, ir nutarė: „ir aš ne beždžionė“ ir ėmėsi pati karpinti“ (V. Grigonienė, gyv. Kaišiadorių r., Viliūnų apyl., Stebeikių k., užrašė A. Daniliauskas, 1970).

Norbertas Vėlius prisiminė, kad Šilalės rajono kaimų trobose dar po Antrojo pasaulinio karo ant langų kabodavo užuolaidos, iškirptos iš balto popieriaus arba, rečiau, iš laikraščių. Keisdavo jas, matyt, gana retai, nes būdavo paradvusios. Raštas, kiek prisiminė, būdavo nesudėtingas, geometrinis. Apskritai popieriaus karpinių trobų interjeruose tuo metu būdavę nedaug (N. Vėlius, g. Šilalės r., užrašė A. Daniliauskas, 1970).

Užsimenama, kad 1936 m. kapinių koplyčiose būdavo kabinamos spalvoto popieriaus užuolaidos, paskui jos pakeistos medžiaginėmis (Budrytė, Kelmės r., Šaukėnų apyl., užrašė A. Daniliauskas).

Dabar tuoktuves žmonės įamžina ant tiltų kabindami išgraviruotas spynas, o iš Viktorijos Daniliauskaitės surinktos medžiagos matyti, kad per vestuves karpiniais papuošdavo medinius kryžius: „Zervynų kaime prie gatvės stovi keletas kryžių; prie trijų iš jų yra prikabinoti iškarpyti balto audinio – perkelio, štapelio – gabalai. Iškarpyto raštas atitinka iškarpytą iš popieriaus raštus. Tokie iškarpymai, anot vietinių gyventojų, buvo kabinami vestuvių metu, kai pro kryžių turėdavo pravažiuoti jaunieji. Ant

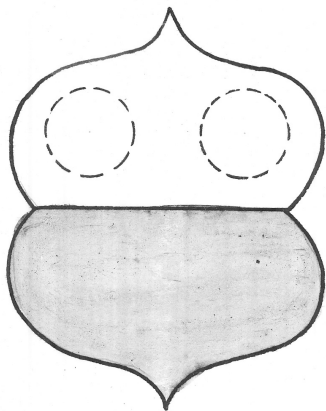
vieno kryžiaus virš senų dviejų buvo užkabintas naujas. Ant dviejų kryžių iškirpimo raštai vienodi. Kirpta su žirkklėmis“ (Varėnos r., Zervynų k., užrašė V. Daniliauskaitė, 1970 07 22). Karpiniais būdavo puošiami ir koplyčios langai, spalvotomis gėlytėmis – bažnyčiose kabantys šventųjų paveikslai.

Pasakotoja prisiminė, kad „iš pradžių karpė, paskui gražiau buvo paišyti gėles, paukščius spalvotais pieštukais ant balto popieriaus užuolaidų langams ir užtiesimų lentynoms.

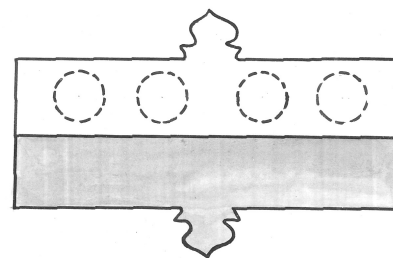
Paišymui raštus imdavo iš raštų audiniams pavyzdžių (kaip kad ausdavo rankšluosčius). Lempų gaubtus „kas mokėdavo“ puošdavo „dobilukais“, „žirmeliais“, popierinės gėlytės žiedais. Padaryti gėlytės skaitėsi didesnis menas ir „gražiau“ negu paprastas karpymas ir sudarė puošmeną bei karpintojos pasididžiavimą. Gėlytės buvo spalvotos: raudonos, mėlynos. Raštus (apkraštavimus) vadino „stangutės“ ar „karunkutės“, „karinkitės“. Be to,

vartotas terminas „ratukai“ pažymėti rate įkomponuotas žvaigždės ir kt.“ (Ona Jocienė, g. 1935 m., Alytaus r., Daugų apyl., Daškinių k., užrašė V. Daniliauskaitė, 1970 07 27). Raštus karpiniams nusižiūrėdavo iš audinių, mezginių.

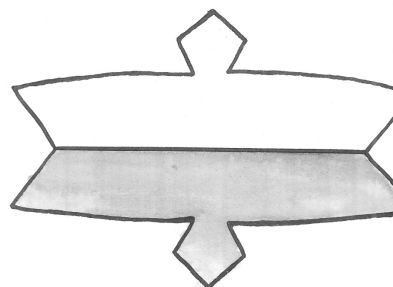
Kitų tautybių žmonės – lenkai, rusai, baltarusiai, karaimai, žydai – taip pat karpiniais puošdavo namus. Karpintos užuolaidos, jais puoštos šventųjų paveikslų arba ikonostaso statymo vietos. Baltarusijoje kai kur prie ikonų buvo įprasta pakabinti širdies formos karpinį (Fedora Jegorovna Koljanova, Baltarusijos SSR, Vitebsko sr.), karpiniais puošdavo lempų gaubtus, kai kur ir duris. Pateikėjos tvirtino raštų nekopijuodavusios, jie būdavę sukurti laikantis tradicijos. „Raštus pačios iš savo galvos sumiklydavo. Raštų iš gudų nekopijuodavo. Mes vieni iš kitų, lietuvių, žiūrime“ (Stefanija Urbanavičienė, g. Pelegrindos k. (Gudija), gyv. Girių k., užrašė O. Linauskaitė, 1970 10 28). Beje, Gudijoje skyrėsi ir pačių lietuvių raštai. „Kaime karpinių raštų buvo visokių, kiekvienuose namuose vis kitokie“ (Adelė Karmazienė, g. 1899 m. Gervėčių apyl., Knistuškės k. (Gudija), užrašė J. Lanauškaitė, 1970 10 23). Žydų namai taip pat buvo puošiami karpiniais, bet pateikėjas prisiminė, kad taip darė tik netur-

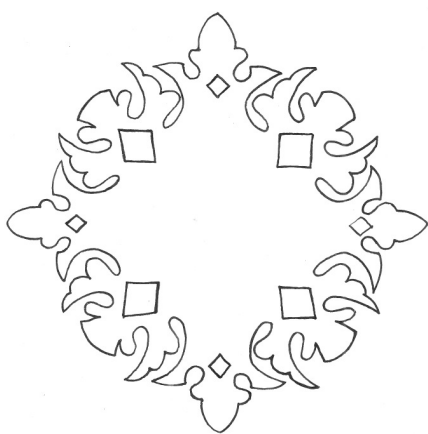
Popieriaus karpinis-antspaudas. 1638. Ašmena. LTSR MA CB RS, F 43–5530. Braižė V. Daniliauskaitė, 1978. LII ES. B. 791

Popieriaus karpinis-antspaudas. 1687. Vilnius. LTSR MA CB RS, F 798. Braižė V. Daniliauskaitė, 1978. LII ES. B. 791

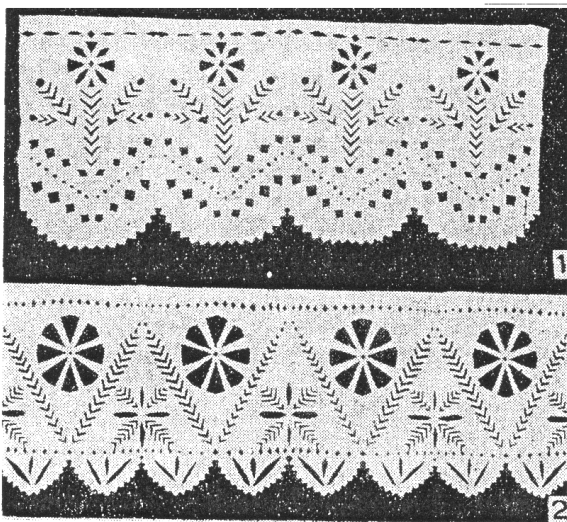

Popieriaus karpinis-antspaudas. 1702–1760. Kaupai. LTSR MA CB RS, A–8951. Braižė V. Daniliauskaitė, 1978. LII ES. B. 791

Popieriaus karpinis-antspaudas. 1805. Linkuva. LTSR MA CB RS, F 42–11. Braižė V. Daniliauskaitė, 1978. LII ES. B. 791

tingi žydai (Z. Rostovskis, g. 1920 m. Plungėje, užrašė A. Daniliauskas). „Žydų tautybės šeimos karpiniai pagal raštą žymiai skyrėsi nuo lietuviškų. Pirmieji buvo apskritų, raitytų formų, o antrieji – kampuoti, ašturių formų“ (J. Lukoševičius, g. 1920 m. Kalvarijos apyl., Susininkų k., užrašė A. Daniliauskas, 1968). Lenkijos teritorijoje raštai buvo iškapojami staliaus kalteliais: „Be žirklių, dar buvo naudojami paprasti staliaus kalteliai, su kuriais iškapodavo skylės ant sulenkto popieriaus, sudarydami sudėtingesnę raštą be papildomų pagalbinių popieriaus lankstymų. Be geometrinio ornamento, dar būdavo iškarpomė, iškapojami ornamentai, vaizduoją gėlių puokštes. Prieš kirpdami (kapodami) tokį ornamentą nusipiešdavo ant sulankstyto popieriaus. Pastarąjį išskleidus, išeidavo juosta su besikartojančiais raštais.“ Smolensko srityje karpinių apačia buvo dvejopa – dantyta ir banguota. „Pasakotojas prisimena, kad Smolensko srityje po Spalio revoliucijos buvo apsigyvenę ne taip jau mažai kinų šeimų. Tarp kita ko jos versdavosi įvairių miltinių figūrinių gaminių (arkliukų, paukščių ir pan.) kepimu ir pardavinėjimu turguje. Be to, jie turguje pardavinėjo ir popieriaus karpinius: užuolaidėles langams ir kt., visiškai prisitaikydami prie vietinių valstiečių rusų ir baltarusių vartojamų (ir gaminamų) karpinių asortimento ir prie pastarųjų raštų, t. y. jie sekė tradicija, matyt, siekdami patenkinti vietinę paklausą. Klasikinių kinų liaudies karpinių, parduodamų turguje, pasakotojui neteko matyti. Tiesa, kinai (Smolensko srityje) parduodamus savo karpinius paspalvindavo – dažydavo, o tai nebuvo būdinga vietinių valstiečių karpiniams“ (Jevgenijus Klimantjevičius Carenkovas, g. 1924 m., gyv. Vilniuje, užrašė A. Daniliauskas).

Langų užuolaidėlės (rekonstrukcija). XX a.

Taigi, anot pateikėjų, žmonės kiek galėdami stengdavosi, kad namuose būtų švaru ir gražu. Karpinius jie laikė pasididžiavimo vertais rankdarbiais. Nors kartais pripažindavo, kad karpiniai tapo nebetinkantys gyvenimui, nes popierius dažnai plyšta, be to, yra ir gražesnių meninių dirbinių, vis dėlto juos laikė pagarbos vertu papuošalu (nors pateikėjų liudijimuose yra išlikusi ir kitokia nuomonė – kad karpė tik prasčiokai). „Dabar visa tai išėjo iš mados, dabar viskas krautuvėse, dabar viskas gražu“, – su lengva ironija pakitusias realijas apibūdino pasakotoja Ona Barkauskienė (g. 1924 m., gyv. Vilniuje, užrašė V. Daniliauskaitė).

Vieną kitą langą, papuoštą karpiniu, Vilniuje galima pamatyti ir dabar, bet karpymo tradicija, be abejo, yra pakitusi, įgavusi naujų formų – ji dabar gyvuoja kaip šiuolaikinio grafikos meno atšaka.

BEATRIČĖ RASTENYTĖ

ŠALTINIAI

LII ES. B. 629. Lietuvių liaudies popieriaus karpiniai
LII ES. B. 791. Seniausieji popieriaus karpiniai Lietuvoje

A. Daniliauskas, „Lietuvių liaudies popieriaus karpiniai XIX–XX a. (1. Kilmė)“, *Lietuvos TSR mokslų akademijos darbai. A serija*, 1979, t. 4 (69), p. 117–126

A. Daniliauskas, „Lietuvių liaudies popieriaus karpiniai XIX–XX a. (2. Karpymas XX a. I–IV dešimtmečiais)“, *Lietuvos TSR mokslų akademijos darbai. A serija*, 1980, t. 2 (71), p. 69–84

Mums rašo

Ir aš ten buvau...

Trijų nesenu vasaros muzikos švenčių impresijos

Neseniai pasibaigė XXIX tarptautinis stačiatikių religinės muzikos festivalis-konkursas, keturias dienas vykęs Balstogėje. Iš daugybės Europoje vykstančių panašių renginių ši reikia išskirti dėl kitur negirdėtų profesionalių chorų konkursų. Malonu priminti, kad prieš trejus metus jame dalyvavo choras „Vilnius“ ir laimėjo I vietą (profesionalių chorų kategorijoje), o choro meno vadovas Povilas Gylys jau ne pirmą kartą buvo pakviestas į konkurso žiuri.

Šiomet šioje chorų šventėje dalyvavo trys chorai iš Lietuvos: Šv. Mikalojaus cerkvės papalinis choras iš Vilniaus, jaunimo kamerinis choras „Atžalynas“ iš Šiaulių ir Lietuvos radijo ir televizijos vaikų choras (vadovė Regina Maleckaitė), neseniai atšventęs savo intensyvių kūrybinės veiklos 30-metį. Likimas pastarajam mestelėjo keistoką išbandymą: LRT generaliniam direktoriui Audriui Siaurusevičiui nusprendus, kad šis choras nacionalinei televizijai nereikalingas, neįdomus, gal net gali smarkiai pagerinti pašlijusių LRT finansinę padėtį (ne juokai – net penki etatai nuo užgimimo buvo skirti chorui!) – buvo panaikinti tie skurdūs etatai ir visi paleisti vėjais... O štai solidi tarptautinė konkurso žiuri kategoriškai nesutiko su pono direktoriaus nuomone ir paskyrė chorui I vietą vaikų ir jaunimo chorų kategorijoje!

Labai gerą išpūdį padarė konkurso organizacinis darbas, nuostabios akustikos Balstogės filharmonijos koncertų salė (neabejotinai viena geriausių Europoje). Malonu buvo patirti, kad jau kitą dieną po konkurso gali nusipirkti kompaktinę plokštelę su koncerte giedotomis giesmėmis. Balstogės parkai, puikiai restauruotas senamiestis, intensyvus kultūrinis gyvenimas tikrai verti lietuvių dėmesio, nes pasiekti šį miestą galima greičiau nei Palangą ar Mažeikius.

Birželio 5 d. įvyko Kauno miesto dainų ir šokių šventė, skirta Žalgirio mūšio 600-osioms metinėms. Beje, šiek tiek stebino, kad nei plakatuose, nei gražiai išleistose programose nebuvo žodžio „pergalė“... Ta pačia intencija panašų renginį birželio 12 d. surengė ir Klaipėdos valdžia. Šių miestų savivaldybės ir jų kultūros padaliniai bei įstaigos verti didelės pagarbos ir padėkos už tautinę brandą. Tuo tarpu sostinės valdininkams, galbūt persisotinusiems praėjusių metų renginiais, Žalgirio mūšio pergalės prisiminti nebeliko nei noro, nei poreikio.

Šventė Kaune daugybei jos dalyvių (apie 3500) ir klausytojų, kurie buvo užpildę visas tribūnose esamas vietas, neabejotinai padarė šviesų išpūdį. Trijų su puse valandos koncerte nemaža kūrinių buvo žinomi ir šia proga gerai tinkantys, gal ne kartą ir šiame Dainų slėnyje skambėję, tad atlikėjams nesukėlė daug rūpesčių.

Geriausiai, man rodos, skambėjo mišraus choro repertuaras, jis sulaukė gan gausių žiūrovų plojimų (net dainos vidury, kai dainuota „Kur giria žaliuoja“) ar pagėdavimo pakartoti (Algimanto Bražinsko „Ažuolais vainikuotas“). Dainininkams ir klausytojams labai patiko kauniečio kompozitoriaus Vidmanto Bartulio specialiai šia proga sukurta kantata pagal Adomo Jakšto žodžius „Žalgirio laukai“.

Gan gražiai ir darniai dainavo jaunučių, jaunių, jaunuolių ir moterų chorai, etnografiniai ansambliai, labai gražius raštus audė kauniečių šokėjų grupės. Bet negalima nutylioti ir kelių „kitos medalio pusės“ momentų. Rengėjams reikėtų apsispręsti ir ateity atsakyti šventės atlikėjų eisenos nuo Vytauto Didžiojo karo muziejaus sodelio iki Dainų slėnio. Būtų sutaupytos svečiams pasibūti Kaune gan reikalingos bent dvi valandos ir nemažai energijos dainai bei šokiui (ypač pagyvenusių), dabar eikvojamos kopti į Parodos kalną. Ne pirmą kartą žygiuojant šiuo maršrutu eitynes stebinčių kauniečių buvo galima pamatyti nedaug, tad peršasi išvada, kad tai miesto gyventojams visai nerūpi, nereikalinga. Tenka mesti akmenėlį ir į šventės meno vadovo prof. Petro Bingelio daržą. Silpniausi koncerte buvo vyrų chorai – jų buvo labai maža ir ne viską esamomis aplinkybėmis jie atliko. Apmaudu, kad iš esmės sugriuvo labai graži, „nenudainuota“ Jono Bendoriaus harmonizuota lietuvių liaudies daina „Uždek, močiute, ugnelę“. Kaltininkas tarsi aiškus (dirigentas), bet su juo kaltę turėtų dalytis ir šventės meno vadovas. Kodėl jis atsisakė pastiprinti vyrų choras savo valstybinio choro vyrais, jei tai buvo padaryta dainuojant Juozo Naujalio „Eina garsas nuo rubežiaus“, kai dirigavo kaunietis Romaldas Misiukevičius? Kodėl kau-

netį (beje, ir labiau patyrusį) reikėjo palaikyti, o svečio – ne? Visiems chorų dainavimo mėgėjams senokai žinoma, kad dainuojančių vyrų mažėjimas yra rimčiausia problema siekiant, kad Lietuva išlaikytų dainų švenčių tradiciją. Vyrų smarkokai trūksta ir mišriuose choruose, tad kol neišsaugos nauja dainuojančių vyrų karta, esamiems vyrų chorams ateity būtų galima leisti pasireikšti nebent parenkant paprasčiausią repertuarą (dvibalsės dainos), t. y. pripažįstant realias jų galimybes ir nebandant versti mišrių chorų vyrų grupių mokyti ir vyrų chorų repertuarą, kaip yra ne kartą buvę.

Belaukiant šventės dalyvių kolonos žygiavimo buvo laiko apžiūrėti Vilniaus miesto koloną, kurios priekyje rikiavosi du žinomi studentų chorai – „Ave vita“ ir „Gabija“. Absoliuti dauguma atlikėjų vilkėjo savo koncertiniais rūbais, t. y. jie suprato, kad žygiuos į Dainų ir šokių šventę – dvasingumo puotą. Na, o minėti studentų chorai, matyt, net nesuokė, ko čia atvyko: jų apranga (sportiniai įvairiaspalviai marškinėliai, šortai ir pan.) ir avalynė (įvairiausių formų basutės) rėkte rėkte, kad šie žmonės pasirengę nebent pilvo puotai, dvasios ubagų baliui.

Gal panašių švenčių rengėjai, kviesdami atlikėjus, kitais kartais aiškiai įvardys, kokios liberalizmo ar anarchizmo formos šventei nepriimtinos?..

Birželio 6 d. Vilniaus Šv. Jonų bažnyčioje įvyko XI festivalio (akcijos) „Lietuvos berniukai prieš smurtą ir narkomaniją“ koncertas, kuriame dalyvavo Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Vilniaus berniukų ir jaunuolių chorai-studijos. Penkis iš aštuonių atliktų kūrinių dirigavo prof. Vytautas Miškinis, po vieną – svečių chorų vadovai. Koncertas, kurio ryški dominantė buvo „Ažuoliukas“, pasirodo, buvo šio kolektyvo 50-mečiui skirtų koncertų ciklo baigiamasis akordas. Gal dėl to jame būta ir pompastikos, ir jau nenaujų kūrinių pakartojimo, ir ginčytinų V. Miškino komentarų, kad „Ažuoliukas“ turi tarsi du himnus ir vieno jų (Juozo Gudavičiaus „Kur giria žaliuoja“) antras posmas buvo nedaunuojamas todėl, kad neva neatitiko ano choro veiklos krypties (ar pan.). Bet tai buvo bene prieš 30 metų, tad kas draudžia dabartiniam choro meno vadovui šį keistoką himno „paredagavimą“ ištaisyti?

Tai, ką prieš 50 metų pradėjo Hermanas Perelšteinas, o tęsia V. Miškinis, niekam nekelia abejonių. Turbūt niekas tiksliai nesuskaičiavo, kiek berniukų šis chorų sąjūdis suviliojo, išgelbėjo nuo gatvių „auklėjimo“. Visi berniukų chorai-studijos drauge su muzikos mokyklomis parengė daugybę aukštos kvalifikacijos dainingų vyrų, kurių didžiąjai daugumai, deja, nebuvo iškiepyta meilės vyrų dainavimui „bacila“. Tik taip galima paaiškinti faktą, kad nuolat repetuojančių ir koncertuojančių aukšto lygio vyrų chorų Lietuvoje vis dar nėra. Tai skaudžiai paliudijo aprašytos šventės Kaune rezultatas; padėties nė kiek nepraskaidrina kokią kartą per metus kur nors padainuojantis kamerinės sudėties „Ažuoliuko“ neva vyrų choras. Nieko džiugesnio nepatirta ir Lietuvos tūkstantmečio koncerte Filharmonijoje pernai vasarą, kai šia proga surinktų daugybės vyrų balsai nepadarė išpūdžio – kiekybė neperaugo į kokybę nei atliekant Vytauto Laurušo „Nakties balsus“, nei Juozo Tallat-Kelpšos „Čiūto“.

Grįžtant prie koncerto Šv. Jonų bažnyčioje tenka priminti, kad šios bažnyčios akustika yra sunkiai suvaldoma, kad geriausias rezultatas pasiekiamas tada, kai choras dainuoja (gieda) prie vargonų. Keturi berniukų ir jaunuolių chorai, stovėję bei dainavę ir šoninėse navose, ir prie durų, ir prie altoriaus, nebuvo sulydyti į vieną chorą. Negana to, šiems keturiems chorams teko varžytis su dideliu pučiamųjų orkestru (kas ką), dalis mažųjų dainininkų buvo pavargę po šventės Kaune.

Apibendrinant „Ažuoliuko“ auklėtinių laimėjimus per pusės amžiaus tarpsnį, galima konstatuoti: kiekvienoje kartoje yra išauginta po keletą kompozitorių, operos solistų ir stiprių chorvedžių, turinčių nuolat dirbančius ir koncertuojančius choras (ne vyrų!), beveik iki galo užurpuota Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Chorvedybos katedra. Daug tai ar mažoka – kiekvienas mylintis chorinį dainavimą gali turėti savo nuomonę.

MARIUS DAGYS

DAIKTAI apie esė

performansas, kaip pirmasis judintojas

prieš keletą dienų draugė man nulakavo nagus. tamsi visa sugerianti mėlynė. negalėčiau tiksliai nusakyti priežasties, paskatinusios taip pasielgti. ko gero, tai buvo mūsų konsensusas, išsivystęs iš ilgai planuoto performanso, vardu *betoninis kūdikis*, aklavietės. taigi mėlynai nudažyti nagai galėtų atspindėti dviejų sielų vidinį ambivalentiškumą, susiskaldymą, prieštaras masinei savimonei ir kitus disonansus.

vyrui gyventi Kaune su mėlynais nagais (kad ir keletą dienų) – pavojingas užsiėmimas. troleibuse perkant bilietėlius geriau reikalus sutvarkyti viena ranka, sveikinantis partartina vengti atvirų gestų. aišku, tai taikytina tik tarp menkai pažįstamų, mat nepakeičiau draugo, dėl lakuotų nagų grasančio suduoti (kad ir po poros bokalų alaus). o vakarykščiame renginyje dėl nagų nagelių sulaukiau pakankamai malonaus dėmesio:

- o, kokie tavo nagai! miegantį paėmė?
- ne. pats paprašiau. nori man vožtelt?
- ne. bet turiu draugų, kurie duotų su kaupu.

betoninis kūdikis gimė, kai su tėčiu ir broliu darbavomės svečio namo kieme. taisėme iškilusias trinkeles. ne naujiena, kad panašaus pobūdžio darbuose sunku apsieiti be jo didenybės Karučio. o šis iš tikrųjų pasitaikė karališkas: platus, gilus, tolydziai darniai kampuoatas, spjovęs į visas tradicijas. į tokį nors pieną su medumi pilk. nors mylimą moterį jame prausk. tiesą sakant, karučiams simpatijas jaučiau ir anksčiau. viena draugė ilgą laiką taip save pravardžiavo, o vėliau įsisąmoninai karutį, kaip reformatorių. jis man buvo neeuclidinė geometrija, apspjovusi Kantą; vienuolis atsisakyrelis, be Dievo įsikišimo pakilęs į orą; du puolę angelai, sujaukę šviesos pasaulėlį; blogio estetika arba performansas, kaip pirmasis judintojas!

karutyje įsitaisęs betoninis kūdikis – mažoji, karštoji performanso žvaigždutė. kūdikio vaidmenį turėtų atlikti abiturientas. aptaisytume jį dailia balta užuolaida (panašia į krišnaistų apdarus, tik ne geltona). kūdikis turėtų kūkčioti, o lig valiai išsibliovęs – pradėti šypsotis, ploti katučių ir palaimingai spygčiodamas spjaudyti ant tėtūšio. tėvelis šauniai dairytųsi, linkėtų praeiviams sveikatos ir badytų į kūdikį smiliumi, pusiaugirdom kartodamas:

– tik pažiūrėkit. jis mano! tas dieviškas kleckiuukas mano!

tėtukas po karo. ore sklendo kalašnikovai ir moters dejonės. skoningai – kad nebūtų Mozambikas.

neaptarta liko mylimoji. ji stovėtų maždaug penkiolikos metrų atstumu nuo karučio ir mojuotų nešvaria, automobilio padangos raštu pažymėta nosinaite. taip pat mylimoji burnele imituotų tostančio garlaivio garsus. kita ranka ji glostytų sau pilvą.

suprantate?

meilės reevoliucija

į kurį tik dvasingesnį, socialesnį tekstą ar kitą informacinį vienetą pažvelgsi – visur akcentuojama meilė savam žmogui, šeimai, o ypatingiausias jausmų porcijos siūlomos atiduoti artimiesiems. artimiausieji, kad ir kaip keista, yra tavo biologiniai kadrų, tai yra tėtis, mama, močiutė, dukra, sesė ir taip toliau. panašių tezių rasi ir socialinės psichologijos metru, ir juodaskvernių, ir net Krišnos pamokymuose.

dažnai nugirsi ir kiek kitokių siūlymų – „mylėk visus“, „mes esame vienis“, meilės revoliucija, avelių vienybė... visgi dažniausiai ir šie šaunūs pastebėjimai virsta mylimosios pilvo apkabinimu ir karštu bučiniu į bambą, sūnaus panešiojimu ant pečių ir pasirūpinimu motinos kiemu (kad šis neuždustų nuo sniego).

taigi, jei jau esame tokie humaniški ir civilizuoti, kodėl milijonai vaikų, jaunuolių, „vartojamo amžiaus personų“ ir senolių auga be tėvų, mylimųjų ar vaikų? juk negali visi jie būti tokie baisiai šlykštūs, atgrasūs, atstumiantys keikūnai

ar, atleiskite, nepataisomi *gluščiai*. atsakymas paprastas – nes esame prisirišę prie savųjų, prie artimųjų, prie karaso, prie susikurto (dažnai dirbtinai ir iš reikalo) bendravimo ratelio. tikras sugebėjimas padėti ištiktam nelaimės ar nevedusiam (netekėjusiai) yra kažkur pranykęs, o gal jo niekada ir nebuvo.

suprantu, kad idėja išnaikinti vienišumo standartus, parašyti juos dailiomis, ką tik į rašalą pamirkytomis plunksnomis bent jau Lietuvoje gali nuskambėti šventvagiškai. mes, daugelį amžių klūpoję po supuvusiais kryžiais ir svastikomis, sunkiai gebame pakelti racionaliojo proto gimimą. meilė ir atsidavimas turi būti visuotiniai ir savaime suprantami. suprantama ir tai, kad visoms didžiosioms utopijoms reikia laiko, o, mano galva, tikslingos motyvacijos ir švietimo – nuo pat kūdikystės.

čia, kas be ko, galima apmėtyti mane akmenimis, apkalintan propagandos ir proto dulkinimo strategija. bet jei pripažinsime, kad visuotinė meilė (nepainiokite su bažnytiniu imperatyvu) tikrai gali egzistuoti, ir ne bet kaip, o kaip viena iš esminių Utopijos dėlionės figūrų, be kurios neapsieitu ne tik mano anūkai, bet ir jūsiškiai proanūkiai, tai, tarkime, tiesioginės demokratijos metodu šią mintį būtų galima patikrinti.

idėja apie visuotinės meilės įsigalėjimą negimsta, kai esi vienišas. tuo liūdnu periodu mažai ką norisi daryti, tiksliau, ne mažai – o siaurai, gilinantis į vieną kurį opusą, net nebūtinai metafizinį ar jausminį. čia iš pirmo žvilgsnio susiduriama su problema – jei būnant vienišam suaktyvėja smegenų darbas (dėl įvairaus susilaikymo), tai kodėl tą vienatvę reiktų naikinti, galgi ji efektyvi ir gamina ontologiškai naudingą produktą? taip, panaši reprodukcija gali vykti ir be visuotinės meilės apkabinimo, tačiau jinau pasmerkta žlugti – visi didieji mąstytojai galą gauna ne dėl įvykusios meilės. jie nusižudo, pasikaria, užsimasturbuoja, kiša galvą į dujinę viryklę ir panašiai. taigi dabar svarbus momentas – gavęs visuotinę meilę, tiksliau, jos sukurtą produktą, gauni laimę. laimė negarantuos progresyvaus asmeninio tobulėjimo, ji garantuos dviejų ar daugiau asmenų pasitenkinimo samplaiką. todėl visuotinės meilės pažadinimas nebūtinai nuo pat mažumės. juk reikalingas ir gaivališkas, meilei nepažinus technologinis, kultūrinis visuomenės progresas, išnaikines savo spragas, vieną dieną gal praaugšiantis pačią didžiąją meilę.

čia susiduriama su maža problemėle, kurią, tikiuosi, visi drauge ir išspręsimė. jei jau meilės doktrina bus diegiama

nuo kūdikystės, tai kaip sukurti progą vieniems kurį laiką aplenkti didžiąją laimę. variantas, gal nuskambėsiantis kiek totalitariškai: meilei iš karto nepasiduodančius apgyvendinti atskirai, sukuriant savotišką meilės antipodo izoliatorių, kuriame veiktų dabartiniai socialinių santykių dėsniai, kiek modifikuoti ir vienaip ar kitaip vedantys į meilės gavimą – pažinimą. klausukas kabo ir ties mumis, šios Tiesos eksperimento vykdytojais. laimei, šio klausimo sprendimas lengvesnis – mes tiesiog išnyksime, mirsime, palikdami ateities kartas su joms įskiepytu žinojimu ir meile, neaplenkiančia nė vieno.

tebūnie tai šio diskurso pabaiga. diskurso painaus ir spekuliatyvaus. bet tuoj nušvis naktis.

neseniai padėjau rašyti recenziją. filmo recenziją. filmo būta subtilaus, dramatiško, gal kiek susipainiojusio, užsižadusio (oi, atleisk, sūnau, nežinojau, išeinu, išeinu). vadinosi tas filmas, velniop, kaip jis vadinosi. svarbu, kaip vadinamės mes, surikatos. filmo, lygiai kaip ir surikatos, stiprybė yra kojytės. kojytės geriau būtų lieknos, grakščios, malonios *pažiūrėti*. ant jų turėtų rasti vienas kitas bicepsas (taip taip, žinau). tai va, kur aš baigiau. ai.

dar viena netikusi graviūra

labai bijau būti supainiotas su ta įgrisusia minia, kuri, suprantama, mane šlovina. kuri trokšta, na, kad ir mano atodūsis. galėčiau jiems prikostėti į nosinaite. tegu. bet po velnių, nuo kada mano ausis, mano tyrasis išganymas, iškeliaivo pas juos, netikšas? įprastumas. jis negali tiesiog tūnoti. jam būtina ataidėjimo skepeta su visa savo liturgija. štai kas mane iš tiesų šiurpina, vyručiai. jie ateina su taikia duonos riekle, na, tikrai duonos, kienu gi daugiau. taigi jie ateina ir pradeda groti. o garsai tai juk triumfas. tai triumfavimas prieš kirmėles ir būtį. kodėl aš neparašiau – pūtį. aaaaa. nestabdykit manęs dabar, tik ne dabar. kai aš pagaliau savo kauluose. kai šį tą sugebu. pasivaideno angelas. nusmurges, apiplyšęs sodininkas, jo dangiška giesmė. tetrūksta septynių ir viskas baigta. ridenk juos, piteri! piteris geras berniukas, atneša man laužo, visokio laužo ir truputį kiaulės taukų, kai jau vaizduojusi esąs gėlytė. suprantama, jis nenori manęs paleisti. o aš toliau vaidinu orią XVIII a. damą, žaisdamas su švytuokle, ir tekėti nenori. suprantama... aš jau ne toks patrauklus. mane nuprausė, mane iššukavo, mane paskiepijo, mane pavalgydino. į ką aš pavirtau? į įgrisusią minią, kurios taip nekenčiu. dvejoju dėl būtojo laiko. žinot, šapas įkrenta į akį, jį išsikrapštai – baisiųjų skausmų kaip nebūta. labai bijau negauti maisto. tai man nebūdinga. mokytoja mėgdavo kartoti daugybės lentelę. man jos prireiks. man jos ką tik prireikė. du sterlingus į euro kišenę. du ten trys ten keturi kitur. svetimaujančios moteriškaitės. dažnai patardavau nekreipti į mane dėmesio. toks jau aš. šapas šiupinyje. o taip. įdomu tik reakcija. kūnas – pasturgalis prakaitas poros. visa tai turi pats. įdomu tik reakcija. imu jausti dar vieną fobiją. bijau, kad man niekas neatneš skrostos žuvis. išskrostžvneatnešofobija. antonijus turėjo dvi dukras. vieną jų moterim padariau, ehei, aš. kitą pats antonijus. taiklią ranką turėjo. lažindavaus, kad neįmes jos į šiukšlinę. be reikalo. rebekai baigėsi liūdniau. barbara mirė gimdydama. siuzan šiuo atveju – klausukas. kur mano žuvis. ponai ir ponios, kur mano karpis? vakar skambino ernstas. susižiedavo. šaunuolis. dar vienos pralaimėtos lažybos. ar kada pastebėjot, kad, pralošęs dukart iš eilės, keliauji tiesiai į lėšų konteinerį? į lipnią ir rūgščią trumparegišką pienligę. aš čia. laputės, aš čia. ponai ir ponios, aš čia. nebestabdot, o taip! aktyvinimas ir valdymas! mano pirmas ir paskutinis darbdaviai. visi trys turbūt mirė, o jų kaulai čegžt čegžt šoka jūros purve. švelniai pasakius, tai mane užkniso saulės laukimas. vyručiai. jūrligė.

MARIUS PLEČKAITIS

Autoriaus nuotrauka

Redaktorė: Jūratė Visockaitė.
Kalbos redaktorė: Audrė Kubiliūtė.
Maketas: Zita Remeikienė.
Paveldas: Juozas Šorys.
Direktorius: Zydruanas Drungilas.
Finansininkė: Danuta Churtasenko.

Savaitraštis išeina penktadieniais.
Leidžiamas nuo 1990 m. vasario 7 d.
Leidžia VšĮ „Šiaurės Atėnų fondas“.
ISSN 1392-7760. 3 spaudos lankai.

Indeksas 0109. Tiražas 1630 egz.
Redakcijos adresas: Mėsinių g. 4,
01133 Vilnius. Telefonas: 261 37 70.

Elektroninis paštas: satenai@takas.lt;
juratevisockaite@gmail.com.
www.culture.lt/satenai;www.satnai.lt.

Spausdino UAB „Ukmergės spaustuė“.
Vasario 16-osios g. 31, 20131 Ukmergė.

„Šiaurės Atėnų“ remia:
Spaudos, radijo ir televizijos
rėmimo fondas (2 lankus).

Redakcijos ir autorių nuomonės
nebūtinai sutampa.

VšĮ „Šiaurės Atėnų fondo“ sąskaita
AB banke „Swedbank“ (kodas 73000)
LT36 7300 0100 0000 7071.

